

сторінки державних органів, благодійних організацій, банківських структур у месенджерах та соціальних мережах мають бути верифікованими [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. НБУ назвав найбільш поширений вид шахрайства з використанням платіжних карток. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/nbu-nazvav-naybilsh-poshireniy-vid-shahraystva-1676453413.html>. (дата звернення: 31.05.2023).
2. НБУ назвав суму збитків від шахрайства з платіжними картками за останній рік. URL: <https://news.finance.ua/ua/nbu-nazvav-sumu-zbytkiv-vid-shahraystva-z-platizhnymy-kartkamy-za-ostanniy-rik>. (дата звернення: 31.05.2023).
3. Стартувала інформаційна кампанія #ШахрайГудбай: нагадуємо про важливі правила платіжної безпеки. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/startovala-informatsiyna-kampaniya-shahraygudbay-nagaduyemo-pro-vajlivi-pravila-platijnoyi-bezpeki>. (дата звернення: 31.05.2023).
4. Кіберполіція попереджає про шахрайство під виглядом соціальних виплат URL: <https://cyberpolice.gov.ua/article/kiberpolicziya-poperedzhaye-pro-shahrajstvo-pid-vyglyadom-soczialnyh-vyplat-7002/>. (дата звернення: 31.05.2023).
5. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 р. № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>. (дата звернення: 31.05.2023).

Ольга БЕСПАЛЬ

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри публічного та міжнародного права Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

«КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ» ЧИ «ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО»: ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ

Домашнє насильство, як кримінальне правопорушення, було криміналізовано в 2017 році, зокрема, як один із наслідків реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (далі – Стамбульська конвенція) [1], яку Україна підписала 07.11.2011 року, а ратифікувала 20.06.2022 року. Таким чином, у вітчизняному законодавстві з'явилося нове поняття «злочин, пов'язаний з домашнім насильством» («кримінальне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством»), однак без розкриття його змісту та сутності.

Офіційні статистичні дані, що оприлюднені на сайті Офісу Генерального прокурора, про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування, містять окрему графу з показниками по кримінальним правопорушенням, пов'язаними з домашнім насильством, однак в жодному нормативно-правовому акті не надано роз'яснення, які саме правопорушення охоплюються даною рубрикою. Раніше ми вже публікували матеріали про дану проблему [2, с. 191] та звертались із запитом до Національної поліції та Генеральної прокуратури України (така назва була на момент звернення) про надання інформації з цього питання, на що було отримано «відписку» про те, що

«облік даних про кримінальні правопорушення, пов'язані з насильством у сім'ї здійснюється відповідно до п. 6 глави 4 розділу II Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затвердженого наказом Генеральної прокуратури України № 139 від 06 квітня 2016 р. з урахуванням норм Кримінального, Сімейного, Житлового кодексів України та законодавства з цих питань» [3].

Однак, норми Сімейного та Житлового кодексів України не передбачають кримінальних правопорушень, за вчинення яких винних осіб притягують до кримінальної відповідальності. Лише КК України містить вичерпний перелік кримінальних правопорушень, з яких має формуватись рубрика «пов'язаних з домашнім насильством», проте уповноважені органи не спромоглись надати чіткої відповіді, які саме кримінальні правопорушення до неї входять.

Відповідь на дане питання можна знайти у рішеннях Верховного Суду. Втім, як слушно зазначили Щербак С.В. та Мирославський С.В. «аналіз судової практики показує, що у площині правозастосування питання про те, що означає термін «кримінальне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством», викликало значно більше питань і призвело до досить суперечливих висновків» [4, с. 146].

Під час розгляду справ щодо відмови потерпілого від обвинувачення за п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України (закриття кримінального провадження у випадку відмови потерпілого від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, крім кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством) Верховним Судом у складі різних колегій приймалися різні рішення.

Так, Верховним Судом у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду винесено ухвалу від 03.10.2019 р. (справа № 653/666/19), якою відмовлено у відкритті касаційного провадження за скаргою прокурора на ухвалу суду першої інстанції про закриття кримінального провадження за ч. 1 ст. 125 КК України на підставі відмови потерпілого від обвинувачення за п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України, оскільки інкриміноване особі правопорушення не є злочином, пов'язаним із домашнім насильством, у розумінні ст. 126-1 КК та суд не може розцінювати його дії як злочин за вказаною статтею, адже органами досудового слідства дії обвинуваченої особи кваліфіковано за ч. 1 ст. 125 КК [5]. Таким чином, суд прирівняв «злочин, пов'язаний з домашнім насильством» до ст. 126-1 КК України (Домашнє насильство).

Однак, в ухвалі Верховного Суду у складі об'єднаної палати Касаційного кримінального суду від 28.11.2019 р. (справа № 453/225/19) в аналогічній справі зроблено дещо інший висновок: «формулювання поняття «злочин, пов'язаний із домашнім насильством» є ширшим за поняття «домашнє насильство» у нормі ст. 126-1 КК і може полягати не лише у вчиненні цього злочину, а й в інших суспільно небезпечних діях, які мають ознаки домашнього насильства. Тому поняття «злочин, пов'язаний із домашнім насильством» не є відсиловним, у розумінні законодавця має комплексний характер й регламентується у різних сферах суспільних відносин. У контексті зазначеного «злочином, пов'язаним із домашнім насильством» слід вважати будь-яке кримінальне правопорушення,

обставини вчинення якого містять хоча б один із елементів, перелічених у ст. 1 Закону №2229-VIII, незалежно від того, чи вказано їх у відповідній статті (частині статті) КК як ознаки основного або кваліфікованого складу злочину» [6].

В «Огляді судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях про кримінальні правопорушення, пов'язаних з домашнім насильством (рішення, внесені до ЄРДСР, за період із 2018 року по серпень 2022 року)» зроблено висновок, що «злочином, пов'язаним із домашнім насильством, слід вважати будь-яке кримінальне правопорушення, обставини вчинення якого свідчать про наявність у діянні хоча б одного з елементів (ознак), перелічених у ст. 1 Закону № 2229-VIII, незалежно від того, чи вказано їх в інкримінованій статті (частині статті) КК як ознаки основного або кваліфікованого складу злочину. Встановлена у п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК заборона закриття кримінального провадження поширюється на осіб, які вчинили злочин, пов'язаний із домашнім насильством, за умови, що слідчі органи пред'явили особі таке обвинувачення і вона мала можливість захищатися від нього». Аналогічну позицію ВС висловив у постановках: від 17.06.2021 у справі № 717/764/20 (провадження № 51-6117км20); від 31.03.2021 у справі № 155/457/20 (провадження № 51-349км21); від 04.05.2020 у справі № 531/193/19 (провадження № 51-797км20); від 25.02.2020 у справі № 442/2191/19 (провадження № 51-6133км19); від 19.03.2020 у справі № 675/813/19 (провадження № 51-4874км19); від 10.03.2020 у справі № 531/270/19 (провадження № 51-5338км19) [7, с. 10-11].

Отже, з вищезазначеного можемо зробити наступні висновки:

- 1) «домашнє насильство» і «кримінальне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством» не є тотожними, останнє є значно ширшим;
- 2) виходячи з судової практики, виносились подекуди суперечливі рішення щодо розуміння поняття «кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством»;
- 3) нині позиція ВС є одностайною, яка свідчить, що під кримінальним правопорушенням, пов'язаним із домашнім насильством, слід розуміти будь-яке кримінальне правопорушення, обставини вчинення якого свідчать про наявність у діянні хоча б одного з елементів (ознак), перелічених у ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», незалежно від того, чи вказано їх в інкримінованій статті (частині статті) КК як ознаки основного або кваліфікованого складу кримінального правопорушення;
- 4) за умови відсутності нормативного визначення, важливо мати чітке розуміння «кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством» (в даному випадку на підставі судової практики), що дасть змогу уникнути суперечливих/необґрунтованих рішень та порушення прав і законних інтересів учасників процесу, а також це дозволить вживати ефективних та дієвих заходів щодо запобігання та протидії не лише домашньому насильству, а також кримінальним правопорушенням, пов'язаним з домашнім насильством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 31.05.2023).
2. Беспаль О. Л. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти життя та здоров'я дітей, що вчиняються в сім'ї : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя, 2019. 294 с.
3. Лист від Генеральної прокуратури України від 11 травня 2018 р. № 27/1-242вих-18
4. Щербак С.В., Мирославський С.В. Кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством: питання теорії та практики. *Держава та регіони. Серія: право*. 2021, №1 (71). С. 144-149.
5. Ухвала Верховного Суду від 03.10.2019 р. у справі № 653/666/19 (провадження № 51-4906ск19). Єдиний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84746160>
6. Ухвала Верховного Суду від 28.11.2019 р. у справі № 453/225/19 (провадження № 51-4000км19). Єдиний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87602679>
7. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях про кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством. Рішення, внесені до ЄРДСР, за період із 2018 року по серпень 2022 року / Упоряд.: заступник голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду к. ю. н. В. В. Щепоткіна, правове управління (ІІІ) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2022. 32 с.

Інна РОЩИНА

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри публічного та міжнародного права Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Права людини-це невід'ємна частина життя громадянина будь-якої країни і, особливо, в умовах воєнного стану. В Україні зараз йде повномасштабна війна, яка впливає на рівень та характер злочинності. Вчиняються тяжкі злочини та грубо порушуються права людини. Так, згідно зі статистичними даними Офісу генерального прокурора України, в 2022 році кількість кримінальних правопорушень в Україні зросла на 8,8%. Якщо минулого року було зареєстровано 362 636 кримінальних правопорушень, то 2021 року ця цифра становила 321 443 кримінальних правопорушень. Однак характер кримінальних правопорушень суттєво змінився. Як видно із статистичних даних, під час війни в Україні зросла кількість злочинів проти основ національної безпеки, умисних вбивств, а також військових злочинів, що природно грубо порушує права людини. При цьому, відсоток нетяжких провпорушень і кримінальних проступків, правопорушень проти власності зменшилась.